

מפעל הדשנים היא חיונית לכלכלה הלאומית, שרי מפ"ם טוענים שזהו פשע לאומי

המכירה הכללית

משמעות הגשמת תוכניות הפיתוח של מפעל דשנים וחומרים כימיים היא עצומה לגבי עתיד הכלכלה הישראלית. בבריטניה, בה אין כמעט שום איצרות טבע פרט לפחם וברזל בכמויות גדולות, תופסת היתעושה הכימית מקום חשוב ומכריע במאון הקשה שלה. בישראל, העניה והקטנה, היתה לקבוצת רוטברג, הנואגת רק לרחיכה הגברת, המשמעות היא לדעת מתנגדיו של אשכול: גניית התוכניות הגדולות. מפעל דשנים וחומרים כימיים היה צריך להיות הקטר המושך את הרכבת הכלכלית הארוכה, רבת הקרונות, של כלכלת ישראל, ואמרים ראשי משרד הפיתוח, תוספת כוח

היתה התפוקה הכללית 167 טון דשנים לי עובד אחד, קפצה תפוקה זו בשנת 1957/8 ל-310 טון לעובד. בתפוקתה הגדולה הסך המפעל למעלה מ-3.5 מיליון דולר במטבע קשה לאוצר המדינה, שיכול היה לחרת על קניית דשנים וחומרים כימיים אחרים בי שחקי חוץ. סיכומי מאון החברה לשנת ה' כספים האחרונה מעידים על יותר מ-16 אלף לירות רחה נקי, אחרי חלוקת דיבידנדה של 5 ו-4 אחוז על מניית הבכורה ו- הרגילות, ואחרי שהתפסד של 31 אלף ליר רות משנת הכספים הקודמת נוכח כבר.

בתנאים כאלה, עם מאון מסחרי חיובי ועם סיכויים רבים לעתיד, עם שליטה בל- עדיה על השוק החקלאי המקומי ועל סף של פיתוח מתקני ייצור נוספים הנמצאים עתה בשלב תכנון — אין ספק כי אשכול השליך פתיון נהדר, ומעורר לקבוצתו של רוטברג, עם 22 מיליון הלירות שבידיהם, ובוצרת אגרות-חוב חסרות כל ערך ממשי בהוצאת האוצר הישראלי.

★ ★ ★ המחרים יקפצו — האוצר ישלם

קשה לדעת מתוך איזון קרקע-גידול כלכלית צמחו הנחותיו וחלומותיו ה' ים של לוי אשכול. כבר מתוך סעיף החוזה המבטיח מראש רחה נקי של 8 אחוז למשקיעים הנדיבים אחרי כיסוי כל הוצאות הייצור, ברור כי המשקיעים הנדי ספים במפעל, מבלי לקבל כל רוחחים שהם יהיו החקלאים הישראליים ואתם הצרכן ה' מקומי. כי הפצת מחיר הדשנים להקלאות תאלצו לשלם מחירים גבוהים יותר עבור התוצרת החקלאית שיקנה בשוק.

המשקיעים האמריקאים מבטיחים לא ל- שנות את הרכב הנהגה הקיימת עתה של המפעל המצליח. המנהלים הנוכחיים אומ- רים ברורות: "איננו יכולים להבטיח רחה נקי של 8 אחוז בשום אופן. איננו קוסמים או מכשפים." בשיחות שניהלו השבוע ה' מנהלים הנוכחיים אחרי ששמעו על פרטי תוכניתו של אשכול, התרו בו במפורש: "לא נוכל לשאת באחוזי ריבית נוספים על הלוואות שיתקבלו מן הממשלה, כדי לה' בטיח את הרווח הנקי המובטח למשקיעים." חרדתם של מנהלי דשנים וחומרים כימיים, וחרדתם של כלכלני המשק החקלאי בארץ, מובנת: מחיר הדשנים לחקלאות יקבע ב' עתיד — כפי שהוא קובע גם היום — את מידת הצריכה של הדשנים בארץ. אם יקפצו המחירים, יחליטו החקלאים לטייב את שרר תיהם במידה פחותה, מבלי להתחשב בנזק שיגרמו בחשבון ארוך יותר לקרקע. אם יחליטו על כך — יהיה המפעל חייב להקטין את התפוקה. אם תוקטן התפוקה — יורע מאונו המסחרי.

אולם המשקיעים האמריקאים, אנשי קבר- צת רוטברג, פטורים כמובן מכל צרות החישוב המסובכות הללו: שהרי אשכול הבטיח להם רחה נקי בכל מחיר. כיצד יעשה זאת אשכול? על כך אין הם רוצים לדעת — לכך צריך הוא עצמו לדאוג. למני- הלי המפעל ולכלכלנים שנכנסו השבוע לעז- בי הקורה של החישובים, אשכול הציג לפני הממשלה, לא היה ספק: כדי להבטיח רחה נקי, אפילו בתפוקה הנוכחית, יהיה האוצר הישראלי חייב להעניק למפעל סוב- סידיה בלתי פוסקת.

כל זה יקרה, אם ימשיך המפעל בתפוקתו ובדרכי ייצור הנוכחיים. אך בתנאים אלה אין להניח כלל כי תוכניות הפיתוח והקיי- דום של המפעל יוגשמו אפילו בחלקן. המשי- קיעים האמריקאים — אומרים שוללי המפי- על — שהיו מוכנים להסגסג על עיסקה רק בתנאי רחה קצוב וקבוע מראש, לא יהיו, מוכנים אפילו לשמוע על השקעת מיליונים התשלומים של המדינה, והבטחת מיליונים נוספים בהקמת מתקנים חדשים, או בהש- קעתם החוזרת של רוחחיהם בהגדלת הונו הקבוע של המפעל ובחשירת נכסיו. הטיבה הגדולה שהיתה עתידה לצמוח למשק הישר- ראלי, ולמאון התשלומים של המדינה — בהסכון הגדול ביבוא דשנים ומרכיבים, בהבאת חומרים כימיים חיוניים ובשלב מאו- חר יותר ביצוא עצום של כל אלה — תתבטל כלא היתה. במקרה הטוב ביותר, ימשיך המפעל בהיקף ניצולו הנוכחי.

עיסקות כלכליות רבות אחרות שהוכיחו כבר את כשלונן — לאשר את השיטה המפורסמת של "קוסט-פלוס", בה אין הייצור הממשקיע צפוי לשום הפסד שהוא, אחרי שרוחחיו מובטחים מראש ברוח קבוע ובלתי משתנה, הנוסף למחיר המוצר אחרי שנכללו בו כבר כל הוצאות הייצור, לפי חשבונות ש' הייצור מגיש לאוצר.

"המחירים יקבעו על בסיס השוק העול- מי", הבטיח אשכול לחבריו בממשלה, "רוחה של 8 אחוז הוא המינימום שבו אפשר למשוך משקיעים פרטיים."

פדי לשכנע את השרים הניח אשכול גם נימוקים אחרים על שולחן הממשלה: בכסף שנקבל ממלחה הפיתוח ושלא נצטרך לה' חזירו בזמנן, אחרי שנמיר את האגרות במניות חברות ממשלתיות, נקים מפעלי- יסוד חדשים." על הטענה מדוע עליו ל- מכור דהקא את מפעל דשנים וחומרים כימיים בע"מ, היתה לאשכול תשובה משכ- נעת לאפחות: "זהו הקרבן שאנחנו צרי- כים להקריב. משקיעים אחרים שיהכחו ל- דעת כי הקודמים להם זכו בנתח שמן יבואו בעקבותיהם. זהו הפתיון שאנו מניחים..."

★ ★ ★ הסקר האמריקאי הפתיע

ידי כל הדייגים היו משליכים כפת- יון את חכותיהם לים, היה גורלם כי גורלו המר של האוצר הישראלי.

מפעל דשנים וחומרים כימיים נוסד ב' שנת 1946 בכספה של חברת האשלג ה' ארץ-ישראלית, שרצתה להבטיח את עיבודו הנוסף והמתקדם של האשלג, בתוך ה' ארץ. אחרי שנתיים, כשהפסיקה חברת ה' אשלג את פעולותיה ומשהוקמה מדינת- ישראל נזקקה הממשלה למפעל הגדול וה' בלתי-פעיל להספקה סדירה של דשנים וזכ- לים לפיתוחה של החקלאות. או התי- ברר כי לבצעו הנוכחיים של המפעל לא היו הרצון, היוזמה וההון הדרושים לפיתוח מקיף של המפעל והכשרתו ליעודו החדש. נחתם הסכם בדבר הרחבת המפעל, השקעת הון ממשלתי במתקניו והעברת חלק הארי של המניות לידי הממשלה. כשנתיים למבצע הכלכלי הנוצץ נכנסו או החשביה ההסתר- רותי ובעקבותיו גם אנשי החברה הכלכלית לארץ-ישראל, שרכשו את מניות חברת ה' אשלג הא"י במפעל החיפאי.

במרוצת השנים גדל מפעל הדשנים וה' חומרים כימיים והתפתח לממרי-ענק, כש' בסיסו הכלכלי מתחזק משנה לשנה, וכש' מאונו הופך לחיובי, בשתי שנות התקציב האחרונות איפשר מאונו להקציב דיבידנדה, קטנה אבל מבטיחה, על הון מנייתיו. ב' סקר שנערך במיוחד, לפי בקשת משרד ה' פיתוח והנהלת המפעל ושהוזמן אצל ה' חברה האמריקאית אבסקו, הוגדרה הנהלתו כ"יעילה", מהלך הייצור והתפוקה כ"טובים עד טובים מאד". מסקנות הסקר היו כה מפתיעות לגבי מפעל פיתוח ישראלי, עד שמנהלי החברה ומשרד הפיתוח ביקשו מ' עורכיו לבדוק מחדש את הדו"ח שהגישו. יחו עם גידולה וביסוסה של החקלאות תפש לו מפעל דשנים וחומרים כימיים את מקומו בין תעשיות היסוד של המדינה. כשהם משכללים בלי הרף את שיטות ה' יצור, מגבירים את התפוקה במידה ניכרת מעל האומדן בחלק מן המתקנים ומקדמים קידום-מקצועי יעיל את עובדי המפעל — הצליחו להגדילו לבסוס מבחינה כלכלית ו' לקדמו לקראת המעבר לשלבי ייצור גבוהים יותר: יצור דשנים גרעיניים וזוללים, מורי- כבים יותר, משוכחים יותר ויקרים יותר.

מפעל דשנים וחומרים כימיים הוא בין המפעלים הכלכליים היחידים בארץ שאינו עוסק בייצוא לשם ייצוא. מחירי הדשנים הנמוכים יחסית בעולם לא איפשרו לו כי- בוש שחקים נוספים, מבלי להכנס למדיניות של מחירי "דמפנינג", שהיו מאלצים אותו לשנות את מדיניות המחירים המקומית, להעלות את מחירי הדשנים בישראל ולכסות על חשבון החקלאי הישראלי את ההפסדים הנגרמים ממדיניות יצוא בלתי-יעילה. תוך שנים אחדות מאו עבר המפעל ל' בעלות ממשלתית כשהוא מונהג בידיהם המקצועיות של שלושה מנהלים מסורים — הכפיל כמעט המפעל את תפוקתו היחסית לכל עובד. בעוד שבשנת התקציב 1955/56

שהוא רוצה לבצעה. אחרי שקבלו פרטים אלה, הצטיירה לעיניהם התמונה הבאה:

רוטברג, בעל הון ותעשיין יהודי אמ- ריקאי, ממנהיגי ועסקי מלחה הפתוח באר- צות-הברית, אסף תחת חסותו עשרות מלחים קטנים יותר, בעלי אגרות חוב בערכים גקובים נמוכים. כשהוא מרכז בידיו בצורה זו אגרות-חוב בערך כולל של 22 מיליון לירות מתוך סך-הכל של 350 מיליון ש' הוצאו לשוק ושרק חלק קטן מהן נגדה, סיכם רוטברג עם אשכול, על קבלת אופ' ציה לבעלות על דשנים וחומרים כימיים בע"מ כשתוך שנים אחדות יהפך הוא, ב' ראש קבוצת ה"משקיעים" שהוא מייצג, ל' שותפם של החשביה והחברה הכלכלית ה' ארץ-ישראלית. בעלות 46% ממניות החברה. תנאי התשלום שרוטברג ואשכול הסכימו

נגד שר הפתוח מרדכי בנטוב, שי מנהל משרדו, מרדכי באדר, הוא של מפעל לידים פרטיות, שטובתה הבלעדיה של המדינה אינה עומדת לנגד עיניהם, את מעותה גניותו של הקטר במוסך צדדי. את מפעל דשנים וחומרים כימיים, כמפעל המ- שמש אבן-יסוד לתעשייה הכימית של ישראל, צריכה היתה לנהל הנהלה שרק האינטרסים הכלכליים של המדינה לנגד עיניה. רוטברג ושותפיו אינם כאלה.

מאירו צעיר — לתהום טמונה
פ טענותיו האחרות של לוי אש-
כול אינן עומדות במבחן הבדיקה הכל-
(חמשד בעמוד 20)

בעד שר האוצר לוי אשכול, רואה בעיסקת דשנים וחומרים כימיים את המוצא היחיד מן הסבך הכלכלי אליו נקלט במדיניותו הכלכלית המבוטסת על- מגביות, מלות ומענקים מארצות-הברית.

עליהם היו אידיאלים לכל משקיע: אחרי שתוך 15 חודש ימיר האוצר אגרות-חוב של קבוצת רוטברג ב-3.6 מיליון לירות, יעברו זכויותיה של הממשלה בחברה ל' ידיהם של המשקיעים האמריקאים. אחרי שנתיים ימיר הממשלה אגרות-חוב של קבר- צת רוטברג בערך של תשעה מיליון לירות, ואחרי חמש שנים נוספות ימרו עוד אג' רות-חוב בערך של תשעה מיליון לירות. אולם ההמרה לכשעצמה לא משכה כל כך את לבות המשקיעים, כמו תנאי הנהלתו של המפעל ומדיניות המחירים המובטחת לו מטעם האוצר: בהסכם שעתידי להחתם, מבטיח אשכול לרוטברג הכנסה קבועה של 8 אחוז רחה נטו, אחרי כיסוי כל הוצאות הייצור. שוב נדרשה הממשלה — כמו ב'